

НАУКАТА — ПРИЗВИНИЕ И СЪДБА НА ЕДИН ЖИВОТ

Георги Димов

Историческата съдба на българския народ не е била особено благоприятна за свободна и пълна изява на неговите интелектуално-творчески възможности. При все това, националните завоевания в различните области на знанието, на духовния живот изобщо, ни дават пълно основание да се гордеем, да се представим достойно и пред външния свят. За по-малко от сто години самостоятелен национално-политически живот научната мисъл се разви с рядка интензивност и днес ние можем вече с достойнство да се мерим с другите напреднали народи. Затова и толкова по-големи са заслугите на онези пионери на научното дирене, които е трябвало да разорават целини, да прокарат пътрини, особено в областта на българознанието. На тях е било съдено да преодоляват неизброними пречки от всякакво естество, да оборват напластени предубеждения, да разсейват мъглата, с която някои са искали да забуйлят нашата народност. Пред хората на хуманитарната научна мисъл като първостепенна задача се е налагало да извадят от забвение многовековното ни културно наследство, да разкрият културно-историческите, нравствено-естетическите богатства на предходните епохи, да изучат и направят достойние духовните завоевания на новите поколения, да разчистват пътя и създават необходимите предпоставки за по-нататъшно възможване. А като се има предвид, че управляващите кръгове в новоосвободена България, увлечени в политически разпри, в надпревара за забогатяване, нехаели за съдбата на хората, обладани от по-високи духовни пориви, на творческата интелигенция, ще се открие още по-релефно подвигът на ония, които, устремени към нови духовни хоризонти, са се посвещавали на научноизследователска дейност, за да осветлят многообразните проблеми, свързани с миналото, настоящето и бъдещето на народа ни. Затова и признателността ни към тях строители на нова културна България, преминавали през много изпитания, но останали верни на своето призвание, на народността си дълг — да издигнат националната ни научна мисъл на равнището на напредналите културни нации, днес е толкова по-голяма и исторически оправдана.

Сред малцината пионери на националното научно поприще, почувствували отрано своето призвание за изследователска дейност, прозрели историческата повеля да осветлят духовните завоевания на народа ни през различните епохи, за да направят от нея своя лична жизнена и гворческа съдба, е безспорно и академик Михаил Арнаудов — ветеранът на днешното българознание, който прекращава прага на своята деветдесетгодишнина.

Наистина — да прекараш повече от седем десетилетия над работната маса, да се ровиш в наши и чужди библиотеки и архивохранилища, да се взираш в пожълтелите страници на вестници и списания, на стари избледнели ръкописи,

за да се добереш до историческата истина; на основата на грижливо събраните и проучени факти да разкриеш вътрешните импулси и народностни пориви на ония, които са създавали националната ни история, чертаели са пътя на духовното ни възможване; да пребродиш надлъж и шир българските земи, за да се сродиш с творческия гений на българина през вековете и направиш достойние на света неизбродимите му културни и естетически богатства; да се занимаваш с най-сложните проблеми на народопсихологията, на творческия процес, на теорията и философията на литературното творчество — и при все това да запазиш на такава преклонна възраст една учудваща умствена свежест, духовна емоционалност и физическа бодрост, въпреки всички изпитания и превратности на съдбата, е безспорно истински подвиг, заслужаващ уважение и признателност.

За акад. М. Арнаудов наистина би могло с пълно право да се каже, че е връстник на третата българска държава, жив свидетел на епохата след Освобождението до наши дни. Преживял и видял твърде много, той е понасял със стоицизъм трудностите на времето. При всички обстоятелства е подхранвал неутолимата си жажда за работа. В научния труд е намирал върховно удовлетворение и оправдание на всякакви жертви.

Да се проследи този многогледен творчески път, с всичките трудности и изпитания срещани по него, да се видят усилията на научната мисъл, дръзнала да обгърне толкова проблеми, да се вникне в изследователската лаборатория на една личност, направила от науката свое житейско и духовно верую, е поучително във всяко отношение. И с безспорните завоевания, и с неизбежните лутания, с мъчителните търсения и домогвания да се овладее нов терен, нови теоретико-методологически принципи като същевременно остава по необходимост дълбоко свързан с всичко онова, което идва, било от характера на школовката, било от традицията на времето, през което се е формирал ученият. Затова и трудовете му, създавани в продължение на толкова много десетилетия, характеризират не само неговия творчески път, но са показателни и за развитието на националната ни мисъл в областта на българознанието, чертаят определена линия в литературната и културна история на народа ни, както и в литературознанието изобщо.

Жизненият път на честития юбиляр, който посреща своята деветдесетгодишнина в пълно духовно и физическо здраве, не се отличава с нещо необикновено. Почувствувал отрано гласа на вътрешното си призвние, той е следвал неотклонно ясно осъзнатата цел, съчетавайки хармонично работата на кабинетния учен и университетски преподавател с изискванията на отзивчивия културен деятел.

Роден е на 18 октомври 1878 г. в Русе, в заможно търговско семейство, с подчертани духовни интереси. От малък има възможност да обикаля с баща си — от македонско потекло — из околните села и да опознае бита и традициите на българина, което обстоятелство по-късно ще се окаже от такова значение за интересите на бъдещия учен. В гимназията той вече проявява определена склонност към хуманитарните предмети, за да блесне още при матуриетния изпит по български език през 1895 г. Той развива блестящо зададената тема „Обща характеристика на народната поезия“ и работата му бива веднага отпечатан в русенското юношеско списание „Извор“. Този дебют на бъдещия учен не остава незабелязан и от страна на един от най-големите и заслужили български учени манов, за да стане скоро духовен наставник на бъдещия българовед, свързани по-късно с трайна дружба.

Едва двадесетгодишен, Арнаудов завършва висшето си образование по славянска филология и заминава на Запад, за да специализира по древни из-

точни литератури. За по-дълго или по-кратко време той има възможност да диша атмосферата на стари известни университети — Лайпциг, Прага, Берлин, Лондон и др. Изявен вече като надеждна научна сила през 1908 г. Арнаудов е поканен за доцент по сравнителна литературна история в Софийския университет, където в продължение на четири десетилетия разкрива с рядък преподавателски дар, пред винаги препълнената аудитория, завоеванията на националната и световната културна и естетическа мисъл, всяжда любов у младите поколения към науката и общочовешкия прогрес. Тук той се изявява и като крупен учен, с широк диапазон на научни интереси и ни завещава значителни приноси в много области на българознанието и на общата литературна наука.

Посветил се изцяло на научни занимания, Арнаудов е все така отзивчив за културни и обществени почини, ръководен винаги от съзнанието, че ученият трябва да работи и за общото издигане на народа, за духовното възмогване на широките обществени слоеве. Убеден в действената сила на науката, в нейната преобразуваща роля по пътя на общественото, духовното, нравствено-естетическото издигане на народа, той се насочва към такива проблеми, които най-непосредно съдействуват в тая насока. За него научните занимания не са самоцелни. И колкото е по-голяма насладата от едно научно откритие, от приноса, направен в изучаването на определен проблем, толкова е по-пълно удовлетворението му от съзнанието, че е допринесъл за общия напредък на собствения си народ. Вярата, че научният труд спада към най-важните прояви на духовната енергия на една нация, убеждението, че научните изследвания стимулират хората към по-възвишени идеали и съдействуват за общия прогрес, никога не го напускат. Тези именно дълбоко осъзнати граждански и научни начала, определят тематиката и проблематиката на множеството трудове на нашия уважаван юбиляр, подхранват творческите му сили, за да продължава и днес да работи с такава интензивност и преданност, изпълнен с истинско благоговение към човешкото знание.

Тук следва да търсим обяснение и на обстоятелството защо от ранни младини, та чак до наши дни, големият учен поддържа такъв неотслабващ интерес към духовните богатства, завоювани от народа ни през вековете, към фолклора — схващан в най-широк аспект, като изява на съкровените социално-битови, нравствено-естетически пориви, вълнения и идеали на човека от народа. Ученическият дебют сякаш се оказва фатален за насоката на бъдещия учен, който ще направи от фолклористиката свой любим терен за наблюдения и изследвания, подтикван от неотслабващата страст да събере колкото се може повече свидетелства за проявите на народния дух. Винаги той ще търси да се сроди по-непосредно с тайните импулси на тоя род изява, убеден, че създаденото като поезия, приказки, мелодии или художествени приложни предмети, може да служи за опора и извор, за вдъхновение при създаване на ново изкуство, все така здраво свързано с народа, призвано да задоволява новите духовни потребности на обществото. „Без връзка с тази първична основа на мисъл и творчество не може да се мисли за някаква национална литература и за никакъв културен градеж, който би изявил националния гений в ценни търсения и постижения“ — признава и днес неуморният учен.

След като още през 1905 г. Арнаудов издава един сборник с български народни приказки, където е направил и опит да намери общото и своеобразното в една толкова сложна материя и да я подчини на известна класификация, в навечерието на Балканската война младият фолклорист предприема голяма обиколка из Еленския край, за да изучи народното творчество в различните му прояви. Тук той попада на интересни извори не само за характеристиката на българския поетически дух, но и за по-обща теоретически изводи. Обемистият

том „Фолклор от Еленско. Наблюдения и материали“ (1913) представлява наистина крупно постижение на българската фолклористика. Този труд се явява продължение на богатите традиции от миналото в тая област — привличала вниманието и задържала усилията на книжовници, писатели, учени, осъзнали, че подобен род занимания спомагат най-добре за политическото и духовно възраждане на българската народност.

Зареждат се един след друг трудовете „Български празнични обичаи“ (1918), „Българските сватбени обреди. Етнологични и фолклористични студии“ (1918), „Крали Марко в народната песен“ (1918), „Студии върху българските обреди и легенди“ (1924), „Кукери и русалии“ (1920), „Български пословици. Отбор и характеристика“ (1931), „Очерки по българския фолклор“ (1934), „Български народни песни. Отбор и характеристика“ (1938), „Български народни приказки. Отбор и характеристика“ (1938), „Баладни мотиви в народната поезия“ (1964), издаденият през тази година обемист том „Веркович и „Веда Словена“ — един проблем, привличал толкова много изследвачи в миналото у нас и в чужбина, и още много други подобни публикации. Онова, което характеризира многобройните трудове на акад. Арнаудов в тая област, е богатството от материали, лично издирени или извлечени от други извори, верните наблюдения и анализи на устното поетическо творчество, усилията да подведе всичко на строги критически начала, да направи по-цялостни изводи за етническите особености на българина, да разкрие вътрешните закономерности при създаване на народния епос. Някои методологически постановки при изследване на тия многообразни проблеми, изискващи много и разнородни познания, верен естетически усет и обективност, очевидно вече са преодоляни от съвременната наука. Но подобни противоречия сякаш се изкупуват от непреодолимата любов на учения към всичко, създадено от творческия народен гений. „Моето съкровено желание е да намери този клон на знанието повече приятели у нас, особено между нашите филолози, историци, литератори и социолози. Фолклористиката е една крайно занимателна и актуална наука, която дива голямо значение не само за разрешението на чисто научни въпроси, но и за насоките на цялото ни културно и научно развитие“ — изповядва акад. Арнаудов. Затова в обемистия том „Очерки по българския фолклор“ той включва специални глави, в които проследява историята и теорията на народоучните изследвания не само у нас, но и в света изобщо, като се стреми да даде по-бегли или по-цялостни характеристики на видните представители в тази научна област. След студиите на проф. Шишманов, създаденото от Арнаудов — негов приемник в тая област — представлява едни от най-сериозните опити да се даде по-цялостен обзор на различните школи, схващания, принципи, застъпвани през различно време, в усилията да бъдат обяснени сложните явления и процеси на народното творчество, етапите, през които преминава фолклористичната наука, с най-новите ѝ завоевания и тенденции.

И тук акад. Арнаудов следва общо взето културно-историческия метод, разглежда многообразните прояви на народността творчески дух в органическа връзка със жизнените социално-битови духовни, естетически нужди и потребности на нацията. Националните тежнения и стремежи, борби и идеали, с всичко специфично, което носят през различните исторически периоди, определят жизненото и естетическо съдържание на народопесенните творби. Оттук именно и задачата на фолклористиката — да разкрие тази диалектическа връзка и взаимообусловеност — предпоставка за разбиране на сложните феномени на народното творчество, възплътило по своеобразен начин бит и мисловност, психология и нравствени възрения, социални и национални домогвания. От друга страна, школува чият фолклорист и народопсихолог не пропуска никога да подчертае въздествената сила на народната песен върху

съзнанието и чувствата на поколенията. За разлика от някои естетстващи литератури акад. Арнаудов гледа на народната песен като на пълноценна „истинска поезия, истинско творчество, което ще пребъде като скъп завет от тъмните поколения наши прадеди и като буйно клокочещ извор, гдето всякога може да се освежава и обновява литературата ни“. Тая именно поезия е най-сигурна опора и верен показател за всеки, който иска да се сроди с народната душа, да почувствува пулса на времето, на националната съдба.

Многобройните изследвания на акад. Арнаудов, посветени на различни страни и прояви на народното творчество, са несъмнен принос не само за разбиране на важни исторически и теоретически проблеми на фолклористиката. Тия студии, носейки печата на времето, през което са писани, изиграват извънредно голяма роля за привличане вниманието, интересите и на научния свят в чужбина към богатото българско народно творчество, издигат авторитета на българската фолклористика. Те спомагат, от друга страна, за разрешаване на важни въпроси от поетическата и битовата традиция и на други народи, на проблеми, които са вълнували и вълнуват изобщо световната наука.

Ръководен все от съзнанието да бъдат осветлени културно-историческите завоевания на българина през различните епохи, да се запознаят новите поколения у нас и в чужбина с усилията му за политическа и духовна самостоятелност, с несъмнения влог, който е направил за прогресивното развитие на човечеството, акад. Арнаудов е посветил голям дял от дълголетните си научни занимания на националното ни възраждане. Неотслабващите му интереси, неизмеримата му любов към живота и делото на онези, които извадиха народа ни от забвение и показаха пред света неизмеримите творчески сили на българина, се явяват естествено продължение, органически свързани със заниманията му с устното поетическо наследство и народностни културно-битови традиции.

Акад. Арнаудов храни истински култ към дейците на националното ни възраждане. И за да възкреси тяхното дело и извае образите им, той работи с рядка всеотдайност и вътрешен пиетет, рови се из наши и чужди архиви, издирва и събира всичко онова, което може да послужи като градиво за разкриване на жизнения път, на величавото дело на тия белязани сякаш от съдбата люде да бъдат вестители на нови идеи, създатели на ново народностно битие. Паисий Хилендарски и Софроний Врачански, Васил Априлов, Неофит Бозвели и Иларион Макариополски, д-р Селимински, Петко Славейков и Раковски, Васил Друмев, Братя Миладинови, Григор Пърличев, Любен Каравелов и още много други дейци на оная епоха са били предмет на цялостни изследвания или само с оглед на определени проблеми. Тия изследвания ни чертаят широката панорама на една от най-интересните, драматично-величави епохи в българската история. И ако десетилетия по-рано народният поет Иван Вазов, разтревожен за съдбата на българската народност, чрез поетическо слово възкреси забравените от буржоазната държава сияйни образи на големите възрожденски фигури, създавайки своята безсмъртна „Епопея на забравените“, сега ученият решава с методите на литературния и културен историк да напише една друга „епопея“ на тия забравени, но незабравими, която „епопея“ да покаже родилните мъки, неизмеримите изпитания и жертви, докато българската народност отхвърли многовековното политическо и духовно робство и отново заеме мястото си сред свободните народи, за да обогати с нови ценности световната културна съкровищница.

В повече от десет тома неуморният изследвач чертае творчеството на тия бележити личности на мисълта и делото, извисили се с големите си дарования и жертвоготовност, станали учители и водачи на своя народ, в устрема му към самопознание и национално освобождение. И навсякъде е прокарана

една ръководна исконна мисъл — за актуалното значение на тяхното дело и при новите общественно-исторически условия. Извели народа ни за ново битие и изява във всички области на обществения и духовния живот, тия велики възрожденци не губят от ореола си и в наше време, делото им трябва да служи като катализатор по пътя на народностното ни социално и културно-нравствено извисяване.

Трудовете на акад. Арнаудов, посветени на епохата на българското възраждане, се отличават с широката си документалност, с изобилието на свидетелства от най-разнообразно естество. Своите характеристики, преценки, изводи, авторът гради въз основа на детайлно проучване на периодичния печат, на архивни и всякакви други материали, на съчинения от различни жанрове. От изследователския му поглед не отпада не само нищо от онова, което е непосредствено свързано с живота на изследваната личност, но и широкия кръг от явления и процеси, които определят контурите на цялостната картина на времето, с характерните народностни политически и нравствени проблеми, с домогванията на различните обществени прослойки, с вътрешните борби и външни стълкновения, съпътствували движението за извоюване на национална самостоятелност. Широката ерудираност му позволява да хвърля поглед и по-надалеч, прави интересни аналогии и ни сродява с подобни почини и явления в други страни, чиито домогвания и завоевания в тая насока са могли да послужат като пример на българските възрожденци. Разбирайки взаимообусловеността на идейните, обществените, културно-книжовните процеси, той търси да разкрие генезиса на явленията, предпоставките, чиито корени отвеждат в по-далечни времена, към историята на близки и по-далечни страни, които са стимулирали в една или друга степен зародилото се на национална почва, извикано на живот, за да отговори на определени конкретно-исторически потребности. Авторът свободно борави с историческите извори, долавя връзката между разпръснатите разнообразни факти, почерпени от тогавашни писания или от по-сетнешни съчинения. Така читателят има възможност да се запознае с цялостната атмосфера, при която се заражда и развива националното ни възраждане, да види обективните и и субективни предпоставки, обусловили появата и разцвета на националната ни книжнина в различните ѝ жанрове, на научната и общокултурната мисъл. Авторът никога не напуска историческите критерии при оценка делото на ония дейци, живели при толкова негодни условия за книжовна дейност. Малобройната ни интелигенция, пръсната по чужди земи, е трябвало да преодолява безброй пречки, да проявява висока гражданска и нравствена устойчивост, за да опази народностната си същност и осъществи родолюбивите си пориви и планове. Сблъсъкът с чуждата култура я кара да чувства още по-болезнено трагичната орис на своя народ, осъден на забвение от чуждия поробител. Всеотдайните усилия и жертвоготовност на тия малцина люде, обладани от по-високи народностни, социални и културни идеали са намерили широка трактовка в изследванията на акад. Арнаудов. Може днес да не се съгласяваме с някои методологически постановки, с отделни съждения и преценки, може би неизбежни за времето, през което са писани повечето от тия трудове, това обаче не намалява тяхното значение. Изградени на основата на културно-историческия метод на изследване, те ни сродяват с личности и проблеми, които запазват всичката си актуалност и в наше време. Затова и направеното от акад. Арнаудов в тая област служи като опора и солидна основа за понататъшни научни дирения и размисли върху тая неповторимо величава епоха.

Научните интереси и приноси на акад. Арнаудов далеч не се ограничават само върху проблемите на минали епохи. Школуван литературен историк, той съзнава необходимостта да живее с пулса на своето време, намерило отражение

в творчеството на писатели и поети от съвременното нему поколение, да от крива многообразните форми на приемственост между различните поколения творци, да обосновава непрекъсваемостта на историко-литературния процес. А той има рядката радост за един изследвач да бъде съвременник на големите творчески личности в следосвобожденска България, а с мнозина от тях да поддържа и непосредни дружески връзки.

Творчеството на Вазов задържа изследователския поглед на акад. Арнаудов в продължение на няколко десетилетия и той заслужено си е спечелил името на един от най-изтъкнатите познавачи на делото на народния поет. Многобройните студии, редица от които са написани през последните двадесет години, потвърждават умението на изследвача да поставя на широка основа разглеждането на един писател. При това той не се ограничава само с осветляване на „възловите“ проблеми, но подхваща наглед странични въпроси, обаче еднакво важни за пълното изясняване на творческата индивидуалност. С научна добросъвестност и търпение разнищва скритите за обикновения читател страни на художествения процес, съпоставя различните редакции на една творба, прави детайлни стилно-езикови анализи, тънки психологически наблюдения. Изданието на Вазовите съчинения под негова редакция е снабдено с обширен коментар, предполагащ всестранна изследователска работа, затова послужи и като солидна основа на по-сетнешните издания.

Подобни качества на проникновен изследвач той проявява и в монографиите и студиите за Яворов, Михайловски. Алеко Константинов, Влайков, Кирил Христов, Дебелянов, Йовков. Сам нашият учен не един път признава, че познава като никой друг Яворов, К. Христов, Йовков, с които го свързва дълголетна интимна дружба, дала му възможност да вникне дълбоко в съкровения им мир, да опознае гражданската им и творческа индивидуалност. Съумял да спечели доверието им, той става техен изповедник, комуто доверяват житейските си несгоди и творчески терзания, интимните си чувства, съкровенията си възжелания. В непринудени приятелски беседи или чрез умело поставени въпроси и системна научна анкета, приятният събеседник и вещ анкетър разбулва тайните на творческия процес, извлича всичко онова, което е вълнувало, тревожило или вдъхновявало човека и художника. Затова и писаното от Арнаудов за тези три колоса в националната ни литература, при всичките си други качества, съдържат и нещо твърде оригинално, неповторимо, резултат на непосредни наблюдения, лични изповеди, спомени. Тук школуваният литератор и проникновеният психолог, сърдечният приятел и обективен тълкувател взаимно се допълват, за да ни оставят в наследство трудове, които никой не може да отминее, щом иска да се сроди с делото и съкровения свят на тия големи художници на словото.

Неуморен изследвач на националната ни литература в нейните най-значителни завоевания в миналото и в по-ново време, акад. Арнаудов следи развитието и на световната художествена и теоретико-естетическа мисъл. Дългогодишен преподавател по сравнителна литература в университета, той живее с наследството на големите класици, обича да чете и препрочита творенията, възплътили съдържанието на своето време, душевността, мъдростта, прозренията на големите личности, надживели своята епоха, надхвърлили границите на своята родина, станали общочовешко достояние. Както лекциите му, четени с рядък преподавателски дар; така и студиите му, посветени на Гьоте, Пушкин, Петьофи, Ларошфуко и др., спомагат за запознаване на културната ни общественост с идейния свят и художествени завоевания на писатели и поети, стоящи на гребена на световния историко-литературен процес.

Тази именно широка ерудираност на акад. Арнаудов върху проблемите на националното и световно литературно развитие му е позволила да се за-

нимава все така компетентно и с редица въпроси на литературната теория и критика, на литературната наука. Книгата му „Основи на литературната наука“ (1942), макар и замислена като учебно помагало за студентите, разглежда важни въпроси на литературоведението. Проследявайки зараждането и развитието на литературната наука, характеризирайки нейния предмет, задачи и методи, етапи, през които минава знанието в тая област, с различните негови представители от най-дълбока древност, авторът фактически дава, макар и неизчерпателен, научен обзор на многобройните опити да бъдат утвърдени научни принципи при трактовката на обективните фактори и индивидуално-психологически предпоставки, обуславящи литературното творчество.

Крупен оригинален принос в тая област е несъмнено трудът „Психология на литературното творчество“. Издаден преди повече от три десетилетия, през последните години той излезе в ново поправено и допълнено издание, което сега се превежда и на руски език, за да бъде обнародвано в Съветския съюз. И по замисъл, и по начин на трактовка на проблемите, и по богатството на използвания литературен материал, този труд е ново доказателство за уменията на автора да подхваща едни от най-сложните и все още неизследвани достатъчно страни на художественото творчество, на творческия процес. Авторът се стреми да изясни характера на всички ония компоненти от индивидуално-психологическо естество, които участвуват в зараждането и появата на художествената творба. За тая цел той привежда извънредно разнообразен материал от световната и наша научна и художествена литература, като винаги следва една реалистична линия при тълкуване и характеристика на разнообразните феномени, свързани с творческата личност, с литературното произведение, с общото литературно развитие.

За разлика от теоретичите-формалисти, акад. Арнаудов възприема литературата като своеобразно отражение и претворяване на реалната действителност, с всичко онова, което е свързано с живота на отделния човек или на цялото общество. Макар да е ограничил наблюденията си над определени периоди на литературното развитие, опирайки се предимно на творческата практика, на самопризнанията, на изводите и прозренията на писатели, учени-литератори, психолози и други специалисти по хуманитарното знание, работили през предходните два века, застъпените идеи, изложените постановки и характеристики, са извънредно интересни. Широко аргументираното изложение ни кара да почувствуваме колко сложни са пътищата на художественото пресъздаване, да се сродим с ония невидими, неуловими на пръв поглед страни и моменти на литературното творчество, да навлезем в творческата лаборатория и видим много от онова, което носи личността в себе си и което играе роля при творческия акт.

Българският учен отхвърля всевъзможните теории за „божествения“ произход на изкуството, за непознаваемостта на творческата личност, която уж живеела някакъв „свръхестествен“ живот, обявява се против всички ония, които искат да забулят творческия процес в някакви мистични одеяния. Още в началните страници на своя труд авторът пише: „Представата за творческата личност като нещо напълно изключително по начини да се преживява и пресъздава света почива на едно суеверие, наследено от дълбока древност, по силата на познат психологически консерватизъм, дошъл в разрез с научното познание. . . . Да се превръща в теория и в истина за разума ни онова, което е чувство на преклонение пред нещо възвишено, красиво и силно, означава да се смесват две различни категории на разбиране и оценка. Дистанцията, която всеки може да долови по отношение на един „безсмъртен“ вожд в изкуството, не трябва да ни подвежда да допускаме нито за момент, че вождът

черпи вдъхновение и мощ за дела от никакви чужди за обикновения смъртен извори на душата."

Застанал на такива реалистични, демократични позиции, авторът анализира цялата оная психическа дейност, която превръща жизнените възприятия и наблюдения в произведение на изкуството. Все подобни реалистични възгледи той застъпва и по отношение значения и действената сила на поезията. Затова и напълно се съгласява с мисълта на Ламартин: „Поезията е едновременно и чувство, и усещане, и ум, и материя; ето защо тя е пълният, съвършеният език, езикът, който действа върху целия човек — идеята върху разума, чувството върху душата, нагледът върху въображението и музиката върху ухото! Ето защо този език, когато се говори добре, смазва човека като гръм. . . или го опиянява като любовно питие. . . Ето защо човек не може нито да създаде, нито да понесе много поезия".

От подобни именно разбирания за същността и значението на художественото творчество той се ръководи в дълголетната си научноизследователска, учебно-преподавателска, литературно-популяризаторска дейност.

Не може да не се подчертае отзивчивостта на акад. Арнаудов към нуждите на духовно-интелектуалния ни живот. Работейки с рядка настойчивост, за да изследва завоеванията от миналото, все със същото усърдие той се стреми да съдейства за развитието на новата научна и художествена мисъл, подкрепя и насърчава съвременните поколения творци на научното ги литературното поприще. Той е бил редактор на една поредица студии под общото заглавие „Български писатели“, която е трябвало да задоволява потребностите от компетентно написани очерци за по-видните български писатели и поети. Все от подобни съображения той редактира в продължение на цели 18 години списание „Българска мисъл“, орган на Върховния читалищен съюз, където сътрудничат редица видни писатели и учени.

Изпод перото на неуморния учен са излизали и множество научно-популярни статии, написани с писателско умение, с истинско вживяване в предмета, с вътрешен патос и раздвоеност на мисълта и чувствата, затова са били търсени и с увлечение четени от интелигенцията ни.

Разбира се, пред нас не стои задачата да очертаваме и характеризираме в пълнота научното дело на заслужилия юбиляр. Припомнимхем само някои страни от оная многостранна изследователска дейност, която е дала смисъл и оправдание на един дълголетен и толкова плодотворен живот.

Бележитият учен, получил признание не само у нас, но и от много чуждестранни академии, университети и научни дружества, посреща своя бележит юбилей, изпълнен с нови творчески планове. И сега, прекрачвайки прага на деветото десетилетие, натрупал толкова голям жизнен и научен опит, понесъл мъдростта и поуците на толкова много изпитания, той продължава любимите си занимания над проблемите на българознанието, доволен, че съдбата му е отредила да доживее и нашата социалистическа епоха, създава всички възможности за плодотворна творческа дейност, за пълна изява на хората на умствения труд. И днес акад. М. Арнаудов е все така сладкодумен и приветлив, все така отзивчив към младите, потърсили го за съвет в научните си дирения и тревоги. И сега мисълта да бъде полезен на науката, на родината си, за която толкова много скъпи, да съдейства за отстояване правата на българската народност, на нейните културни завоевания през вековете, никога не го напуска, изпълва го с творчески сили за осъществяване на родолюбиви почини.

Пожелаваме на честития юбиляр, учител на толкова много поколения на родната ни интелигенция, да съхрани още за дълги, дълги години все същата духовна бодрост и творческа енергия, за да ни дари с нови трудове за българската национална литература и култура, за приноса на народа ни в развитието на общочовешката цивилизация.